

There are no translations available.

Жуковський М.П.

Голова Нікопольської міської організації

Всеукраїнської спілки краєзнавців,

заступник директора

Нікопольського краєзнавчого музею

з наукової роботи

м. Нікополь, Україна

[Біографія](#)

Матеріал надано в авторській редакції

Про деякі аспекти вивчення джерел з історії партизанського руху в Дніпровських плавнях 1941 року

В історії радянського партизанського руху в Україні у 1941 р. важливе місце посідає район Дніпровських плавень. Саме тут в серпні-жовтні 1941 р. діяло велике об'єднання партизанських загонів - міст Марганця, Нікополя і Кривого Рогу, Лепетихського, Апостолівського, Харківського, Бериславського і Чкалівського районів, на чолі з Головою ради командирів членом ВКП(б) Рижиковим Ф.І., колишнім червоним партизаном часів громадянської війни. Також до їх складу з 16 вересня 1941 р. увійшов загін № 1 080 на чолі з батальйонним комісаром Захаровим М.П. Загалом кількість партизан не була постійною. До середини вересня 1941 р. їх чисельність досягла за свідченнями колишнього розвідника Південного фронту майора Мельничука О.Н. (псевдоним в оперативній роботі «Соколов») до 1 000 чоловік. Але у зв'язку з відходом Червоної Армії вона зменшилась до 500-550 чоловік.

Під час підготовки нарисів з історії міст і сіл УРСР керівництво компартії, Збройних Сил СРСР, комітету держбезпеки дозволило використати частку своїх архівів для того, щоб показати героїзм радянських партизан у боях з німецькими військами. Опубліковані матеріали, як правило у викладі, привернули увагу багатьох краєзнавців і почали використовуватися для подальшої дослідницької та військово-патріотичної роботи. Проте керівництво КПУ і КДБ суттєво обмежувало доступ до всього масиву документів з даної проблеми, тримаючи його під статусом «таємно».

З 1967 р. в «Українському історичному журналі» № 6 були опубліковані матеріали, про партизан Дніпровських плавень, перекладача Дятленка М., який за завданням

керівництва КДБ УРСР здійснював переклад трофейних німецьких документів, мікрофільмованих в архівах США. Тези автора про те, що формування партизанських загонів в Дніпровських плавнях відбулось за сприяння військової розвідки, були піддані нищівній критиці апологетів ідеї керівництва компартії у створенні партизанського руху в Україні. В зв'язку з цим розробка у повному обсязі документів німецького командування про бойові дії партизан у плавнях в районі Нікополя загальмувалася на довгі роки і мала локальний характер. Лише в останні роки існування Радянського Союзу історикам пощастило познайомитися з документами про партизанський рух, як партійних, правоохоронних органів, так і німецьких штабів.

Під час підготовки авторської збірки з історії партизанського руху на Нікопольщині були опрацьовані документи фонду начальника оперативного відділу тилу групи армій «Південь». Серед багатьох документів було повідомлення начальника військ СС і поліції безпеки від 11.10.1941 р. про бій 1-го батальйону 8-го мотопіхотного полку 1-ої бригади СС «Герман» з партизанами в районі с. Грушівка Апостолівського району 9 жовтня 1941 р. В ньому зокрема констатувалось: «Операция определенно доказала, что в районе островов западнее Никополя еще имеются скрытые, хорошо организованные и смелые партизанские группы, которые чрезвычайно опасны для шахт по добыче марганцевой руды вокруг Никополя» (ЦДІАУ ф.КМФ-8, Т-501, рол 6, к.110-112). Одночасно із архіву Головного Розвідувального управління Генштабу Збройних Сил СРСР було отримано фотокопії рапорту начальника штаба загону № 1 080 майора Мартьянова О.Д., в розвідвідділ штабу Південного фронту про діяльність вищезказаного загону у плавнях в 1941 р.

Унікальна можливість перевірити повідомлення противників про один і той же бій дає підстави вважати, що однією з причин обмеженого доступу дослідників в радянські часи до документів, як радянських, так і трофейних, були різні дані про характер і масштаб бойових дій, втрати, поведінку противника. Для прикладу подається саме витяги з вищезгаданих документів про бій радянських партизан з підрозділом німецької армії.

На жаль припинення існування Радянського Союзу не дає можливості завершити роботу зі створення археографічної збірки про один із драматичних епізодів партизанської війни в Україні. Лише з введенням в незалежній Україні Дня партизанської слави дає підстави, що події того часу будуть належним чином висвітлені.

Додаток 1

«8 октября в Грушевский Кут, в помощь имеющимся в этом направлении немцам, прибыл батальон «СС», который 9 октября в 8 часов утра после усиленной артминподготовки перешли в наступление в плавни в районе расположения отряда т. Демченко. Охранение т. Демченко отошло на левый берег р. Скарбная, где была подготовлена соответствующая встреча противника. Завязался бой на р. Скарбная. Благодаря удачно расположенным огневым средствам и маневрированию живой силой своего отряда и отряда Апостоловского, т. Демченко прижал противника к земле, а неоднократные попытки ССовцев форсировать р. Скарбную были для них безуспешными и

оканчивались большими для них потерями. В помощь т. Демченко был переброшен Харьковский отряд, после восьми часов боя, противник был разбит и отошел обратно в Грушевский Кут, оставив на поле боя 123 человека убитыми (раненых сумел увезти), много винтовок, пять разных пулеметов, 14 автоматов, 2 огнемета, 2 миномета, 19 пистолетов, много патрон, мин и другого вооружения. Наши потери в этом бою 11 убитых и 9 раненых.

Из показания пленных немцев и рассказов местных жителей, командование немецких частей объясняло свои поражения в борьбе с партизанами большим количеством партизан в плавнях, т.е. якобы нас имеется до 7 тысяч человек».

Додаток 2

«Копия копии. Район расквартирования. 9.10.1941 г.

1-й батальон 8-го моторизованного полка СС.

В 6 часов 15 минут батальон начал переправу под Грушевским Кутом в следующей последовательности: 2-я рота, штаб батальона с огнеметной командой и командой искателей мин, 1-ая рота, 3-я рота.

Переправа осуществлялась под огневой охраной взвода пехотных орудий, 3-ей роты, а также пулеметного отделения (станковые пулеметы) и минометного отделения (тяжелые минометы).

Во время переправы соприкосновения с противником не произошло. После окончания переправы батальон приступил, разделившись на две волны, к прочесыванию местности по обеим сторонам дороги, которая ведет от Грушевского Кута на юг. Справа - 1-ая рота, слева - 2-я рота, посередине - штаб батальона с подчиненными командами. Приблизительно через 300-400 метров, пройденных через камыш и кустарники, передняя линия с ближнего расстояния была обстреляна с фронта интенсивным огнем пулеметов и винтовок. Здесь и появились наши потери. Сначала противника нельзя было увидеть.

В то время, как 1-ой роте удалось продвинуться еще дальше, 2-ая рота сначала залегла, а потом под прикрытием 1-ой роты она тоже продвинулась вперед.

После этого (в 9:00) я по радио затребовал огня пехотных орудий и корректировал огонь на участок, находящийся впереди недалеко от меня.

В то время, как огонь по фронту уменьшился, на 2-ую роту слева и с тыла обрушился интенсивный огонь из пулеметов и винтовок. Я выдвинул 3-ю роту слева несколькими эшелонами с той целью, чтобы подавить противника сзади и на фланге. Это удалось, и огонь в нашем тылу и на фланге начал спадать. Противник, находившийся впереди 2-ой

роты, был уничтожен в ближнем бою. Он оставил 7 убитых. А также 4 ручных пулемета, 17 автоматических винтовок, много пулеметных дисков и винтовочных патронов, кроме того, мешок немецких боеприпасов для стрелкового оружия. Эти боеприпасы были израсходованы в этом же бою.

Ведя упорные бои, батальон к 11:00 вышел к рукаву реки в 3 км южнее Грушевого Кута. Я остановил здесь батальон, произвел перегруппировку для того, чтобы произвести переправу на остров Темный.

Для облегчения дальнейшего продвижения передовых подразделений 2-ая рота был послана по мосту в качестве передового отряда, 1-ая рота поддерживала продвижение слева, 3-я рота - слева в обратном направлении. Атака 2-ой роты под сильным огнем станковых и ручных пулеметов захлебнулась перед протокой. Я приказал 1-ой роте оставить свободным пространство справа, развернуться справа и атаковать противника на правом фланге. Атака 1-ой роты также захлебнулась под сильнейшим огнем противника у очень заболоченной и широкой протоки. Я отдал приказ: 1-ой и 2-ой ротам оставаться в качестве огневого прикрытия, 3-ей роте - развернуться налево, переправиться через протоку и атаковать противника на левом фланге. 3-я рота выполнила эту задачу. Здесь следует особо подчеркнуть личные действия командира роты оберштурмфюрера СС Зилинга. Он, вместе с тремя добровольцами, раздевшись догола, стоя в воде под сильнейшим огнем противника, образовали цепь, чтобы таким образом дать всей роте возможность в кратчайшие сроки произвести переправу через протоку. В начале атака 3-ей роты происходила успешно, но после выхода к реке Скарбной захлебнулась под сильнейшим огнем слева и с фронта.

В 12:30 батальон получил приказ о немедленном прекращении операции.

Сразу выполнить приказ не имелось возможности, так как батальон был почти окружен, и, кроме того, нужно было вынести с поля боя находящихся впереди раненых и убитых. Всех раненых удалось вынести. Вынести всех убитых под сильным огнем противника было невозможно.

При попытке вынести с поля боя убитых было ранено еще 7 человек. Оторваться от противника удалось лишь в 15 часов, применив огонь взвода пехотных орудий и дымовые ручные гранаты. Во время прочесывания были обнаружены кострища, места ночевки, места приготовления пищи, шерстяные одеяла, немецкие лопаты, немецкие боеприпасы, новые коричневые замшевые накидки и пакеты с перевязочным материалом.

Сам противник производит, частью, впечатление ухоженности. Одежда, преимущественно синие бушлаты на вате, различные гражданские брюки. Нашим противником в данном случае являются фанатично настроенные большевики. Они очень отличаются от ранее виденной нами массы русского народа. Лишь этим можно объяснить их упорство во время ведения боя.

Потери противника: в наши руки попало 7 убитых. По сделанным наблюдениям

(найденные перевязочные пакеты, остатки одежды и т.д.) можно предположить, что противник понес огромные потери. Совсем не просматриваемая местность, поросшая камышом высотой в рост человека, не дала возможности тщательно обследовать ее. Уверен, что противник понес тяжелые потери, так как батальон вел очень интенсивный и прицельный огонь из всех видов оружия. Очень метко велся огонь из пехотных орудий.

Наши потери: 13 убитых, 41 раненый, 3 пропавших без вести, в числе которых унтерштурмфюрер СС доктор Даурер, младший врач 1-го батальона 8-го полка. Пропавших без вести считать погибшими. Приблизительно в 16 часов батальон вышел к месту переправы. Переправа осуществлялась под огневым прикрытием, но без помех со стороны противника до 16:45.

Подписал Хеинке, хауптштурмфюрер СС и командир батальона.

С подлинным верно: подписал Видеманн, хауптштурмфюрер».

Переведення в електронний вигляд: Бутенко О.П.

На нашому сайті Ви можете дізнатися більше про історію Нікопольщини:

- [Історія Нікопольщини](#)

[У разі використання матеріалів цього сайту активне посилання на сайт обов'язкове](#)